

O‘TA MUHIM VA TOIFALANGAN OBYEKTlarda FAVQULODDA VAZIYATLARNING OLDINI OLISH VA XAVFSIZLIKNI TA‘MINLASH

Bobonov Xusan Alisherovich

*Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi Ofitserlarni qayta tayyorlash va
malakasini oshirish fakulteti boshlig‘i, polkovnik*

Shukurov Abror Ro‘zimurod o‘g‘li

Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi tinglovchisi, leytenant

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘ta muhim va toifalangan obyektlarda favqulodda vaziyatlarning oldini olish, mavjud xavflarni aniqlash va baholash, xavfsizlikni ta‘minlash hamda favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik ko‘rish masalalari yoritilgan. Muhim obyektlarda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan tabiiy va texnogen xususiyatdagi favqulodda vaziyatlarning oldini olishda profilaktik tadbirlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, obyektlarda yong‘in xavfsizligini ta‘minlash, zamonaviy monitoring va ogohlantirish tizimlaridan foydalanish, xodimlarni favqulodda vaziyatlarda harakat qilishga tayyorlash, evakuatsiya tadbirlarini tashkil etish hamda mas‘ul xizmatlar o‘rtasidagi hamkorlikni takomillashtirish masalalariga alohida e‘tibor qaratilgan. Maqolada muhim va toifalangan obyektlarning barqaror faoliyatini ta‘minlashda zamonaviy texnologiyalar va kompleks xavfsizlik yondashuvining ahamiyati asoslangan.

Kalit so‘zlar: favqulodda vaziyat, muhim obyekt, toifalangan obyekt, xavfsizlik, texnogen xavf, tabiiy xavf, yong‘in xavfsizligi, monitoring, profilaktika, evakuatsiya, favqulodda vaziyatlarning oldini olish, aholi xavfsizligi.

Bugungi kunda aholi hayoti va sog‘lig‘ini, hududlarning barqaror faoliyatini hamda muhim infratuzilma obyektlarining uzluksiz ishlashini ta‘minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Jamiyat va iqtisodiyotning rivojlanishi bilan bir qatorda turli tabiiy va texnogen xavflarning yuzaga kelish ehtimoli ham mavjud bo‘lib, bunday xavflar muhim obyektlar faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli favqulodda vaziyatlarning oldini olish, ularning oqibatlarini kamaytirish va obyektlarda xavfsizlikni ta‘minlash bo‘yicha samarali tizimni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘ta muhim va toifalangan obyektlar o‘zining strategik, iqtisodiy yoki ijtimoiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Bunday obyektlarda yuzaga keladigan yong‘in, portlash, texnologik avariya, muhandislik tizimlaridagi nosozlik yoki boshqa favqulodda vaziyatlar nafaqat obyektning o‘ziga, balki uning atrofidagi hudud va aholiga ham ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, mazkur obyektlarda xavfsizlikni ta’minlash faqat favqulodda vaziyat sodir bo‘lgandan keyingi choralar bilan chegaralanmasdan, uning oldini olishga qaratilgan doimiy va tizimli tadbirlarni ham qamrab olishi lozim.

Muhim va toifalangan obyektlarda xavfsizlikni ta’minlash, avvalo, mavjud xavflarni aniqlash va ularni to‘g‘ri baholashdan boshlanadi. Har bir obyektning joylashuvi, faoliyat turi, foydalanilayotgan texnologiyalar, mavjud muhandislik-kommunikatsiya tizimlari va ishlab chiqarish jarayonlari o‘ziga xos xavf omillarini yuzaga keltirishi mumkin. Shuning uchun obyektning xavfsizlik holatini muntazam o‘rganish, xavf manbalarini aniqlash va ularning ehtimoliy oqibatlarini oldindan baholash favqulodda vaziyatlarning oldini olishning asosiy shartlaridan biridir.

Favqulodda vaziyatlarning oldini olishda profilaktik tadbirlar alohida ahamiyatga ega. Profilaktika ishlari doirasida bino va inshootlarning texnik holatini tekshirish, elektr va gaz tarmoqlarini nazorat qilish, texnologik uskunalarning sozligini ta’minlash, yong‘inga qarshi himoya vositalarining ishchi holatini tekshirish hamda xavfsizlik talablariga rioya etilishini nazorat qilish zarur. Mazkur tadbirlarning muntazam amalga oshirilishi favqulodda vaziyatlarning kelib chiqish ehtimolini kamaytirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, yong‘in xavfsizligi muhim obyektlar uchun ustuvor yo‘nalishlardan biridir. Chunki yong‘in qisqa vaqt ichida katta moddiy zarar yetkazishi, ishlab chiqarish jarayonini to‘xtatishi va insonlar hayotiga xavf tug‘dirishi mumkin. Shu sababli obyektlarda avtomatik yong‘in signalizatsiyasi, tutun va issiqlik detektorlari, ovozli hamda yorug‘lik orqali ogohlantirish vositalari, avtomatik yong‘in o‘chirish tizimlari kabi zamonaviy texnik vositalardan foydalanish muhimdir.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi favqulodda vaziyatlarning oldini olish va xavfsizlikni ta’minlash imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Videokuzatuv, masofaviy monitoring, avtomatik signalizatsiya, turli sensorlar va axborot tizimlaridan foydalanish orqali obyekt holatini doimiy ravishda nazorat qilish mumkin. Masalan, haroratning keskin oshishi, tutun paydo bo‘lishi, gaz sizib chiqishi yoki boshqa xavfli holatlar maxsus

datchiklar yordamida aniqlanib, mas’ul xodimlarga tezkor signal yuborilishi mumkin.

Bunday tizimlarning yana bir muhim afzalligi shundaki, ular favqulodda vaziyatning dastlabki belgilarini inson aralashuvisiz aniqlash imkonini beradi. Bu esa xavfga javob berish vaqtini qisqartiradi va favqulodda vaziyatning kengayib ketishining oldini olish imkoniyatini oshiradi. Shu bilan birga, monitoring tizimlarini yagona boshqaruv markazi bilan integratsiya qilish obyektning umumiy xavfsizlik holatini tezkor nazorat qilish imkonini beradi.

Muhim obyektlarda xavfsizlikni ta’minlashda inson omili ham alohida ahamiyatga ega. Eng zamonaviy texnik vositalar mavjud bo’lgan taqdirda ham xodimlarning favqulodda vaziyatlarda to’g’ri harakat qila olishi zarur. Shu sababli xodimlarni muntazam ravishda o’qitish, amaliy mashg’ulotlar va maxsus o’quv-treninglarni tashkil etish muhim vazifalardan biridir. Xodimlar yong’in, texnogen avariya, tabiiy ofat yoki boshqa favqulodda vaziyat sodir bo’lgan vaqtda qanday tartibda harakat qilishni, kimga xabar berishni va xavfsiz hududga qanday chiqishni yaxshi bilishi kerak.

Favqulodda vaziyat vaqtida insonlarning xavfsizligini ta’minlashda evakuatsiyani to’g’ri tashkil etish ham katta ahamiyatga ega. Har bir muhim obyekt uchun evakuatsiya rejasi ishlab chiqilishi, evakuatsiya yo’laklari va chiqish eshiklari belgilanishi, xodimlarga ushbu yo’nalishlar oldindan tushuntirilishi lozim. Evakuatsiya mashg’ulotlarining muntazam o’tkazilishi esa xodimlarda zarur amaliy ko’nikmalarni shakllantiradi va favqulodda vaziyat vaqtida sarosimani kamaytirishga yordam beradi.

Shuningdek, muhim va toifalangan obyektlarda favqulodda vaziyatlarning oldini olish bo’yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishda obyekt rahbariyati, mas’ul xodimlar, yong’in xavfsizligi bo’yicha mutaxassislar va favqulodda vaziyatlar xizmatlari o’rtasidagi hamkorlik muhim o’rin tutadi. Hamkorlikning aniq va samarali tashkil etilishi favqulodda vaziyat yuzaga kelgan vaqtda kuch va vositalardan oqilona foydalanish hamda vaziyatni qisqa muddatda nazoratga olish imkonini beradi.

Hozirgi sharoitda xavfsizlik tizimlarini takomillashtirishda faqat mavjud xavflarga javob berish emas, balki ularni oldindan prognoz qilishga ham e’tibor qaratish lozim. Buning uchun obyektlarda xavflarni muntazam tahlil qilish, avvalgi

favqulodda vaziyatlar va nosozliklar bo'yicha ma'lumotlarni o'rganish, aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish hamda xavfsizlik choralari yangilab borish zarur.

Muhim obyektlarda favqulodda vaziyatlarning oldini olish tizimining samaradorligi, avvalo, profilaktika ishlarining muntazamligi, texnik vositalarning ishonchliligi va xodimlarning tayyorgarlik darajasiga bog'liq. Shu sababli xavfsizlikni ta'minlashda “favqulodda vaziyat yuz bergandan keyin harakat qilish” tamoyilidan ko'ra, “xavfni oldindan aniqlash va uning oldini olish” tamoyiliga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiq.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, muhim va toifalangan obyektlarda favqulodda vaziyatlarning oldini olish va xavfsizlikni ta'minlash kompleks yondashuvni talab qiladigan muhim vazifadir. Obyektlarda mavjud xavflarni aniqlash va baholash, texnik qurilmalarning sozligini nazorat qilish, yong'in xavfsizligini ta'minlash, zamonaviy monitoring va ogohlantirish tizimlarini joriy etish hamda xodimlarning amaliy tayyorgarligini oshirish xavfsizlik darajasini sezilarli ravishda yaxshilashga xizmat qiladi.

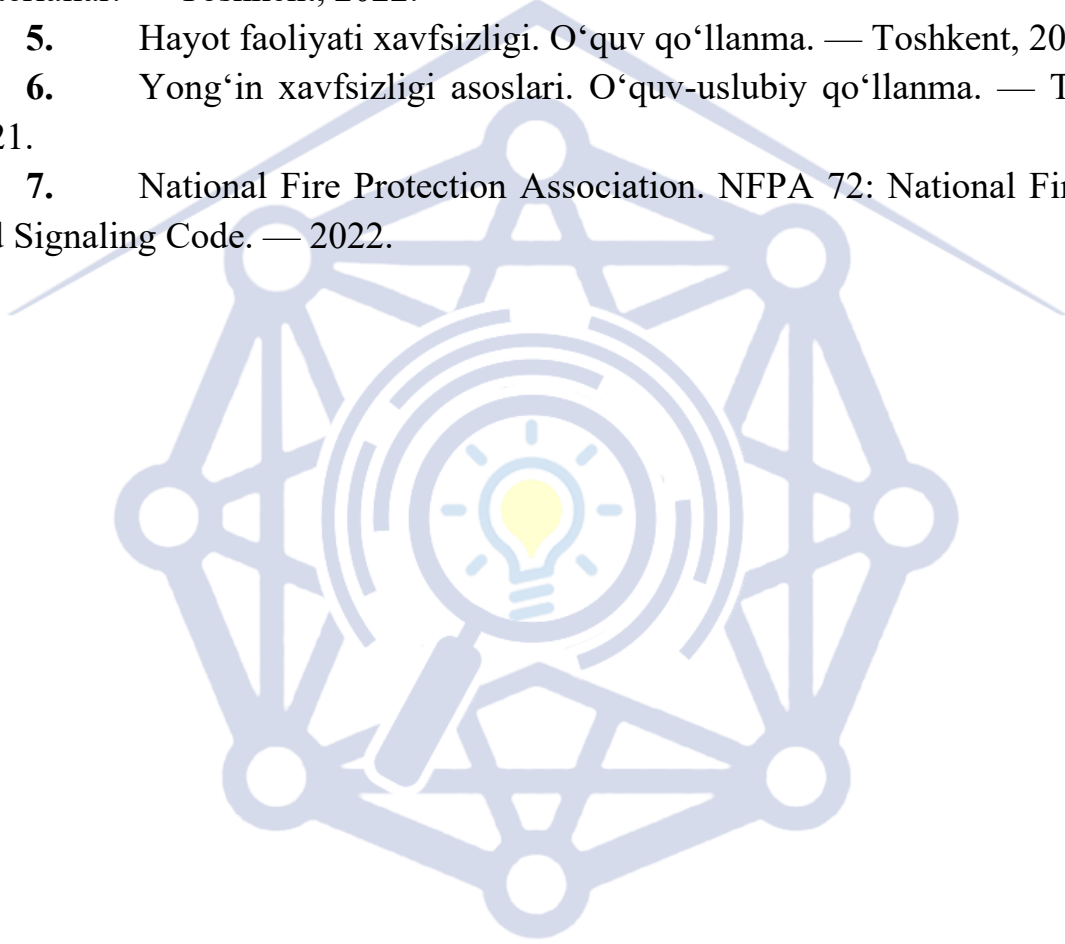
Shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalarni xavfsizlik tizimlariga keng joriy etish favqulodda vaziyatlarni dastlabki bosqichda aniqlash va ularga tezkor javob berish imkoniyatini oshiradi. Xodimlarni muntazam o'qitish va amaliy mashg'ulotlar orqali tayyorlash esa texnik vositalardan samarali foydalanish bilan bir qatorda inson omili bilan bog'liq xavflarni kamaytiradi.

Kelgusida muhim va toifalangan obyektlarda xavfsizlikni yanada kuchaytirish uchun zamonaviy avtomatlashtirilgan monitoring tizimlarini rivojlantirish, xavflarni raqamli tahlil qilish, muntazam profilaktik tekshiruvlarni kuchaytirish va favqulodda vaziyatlar xizmatlari bilan hamkorlikni takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Zero, favqulodda vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan har bir chora inson hayoti, sog'lig'i, mol-mulki va obyektlarning barqaror faoliyatini himoya qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining “Fuqaro muhofazasi to'g'risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2000-yil 26-may.
2. O'zbekiston Respublikasining “Yong'in xavfsizligi to'g'risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2009-yil 30-sentabr.

3. O‘zbekiston Respublikasining “Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bunday vaziyatlarda harakat qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2022-yil 17-avgust.
4. O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi. Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularning oqibatlarini bartaraf etish bo‘yicha uslubiy materiallar. — Toshkent, 2022.
5. Hayot faoliyati xavfsizligi. O‘quv qo‘llanma. — Toshkent, 2020.
6. Yong‘in xavfsizligi asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. — Toshkent, 2021.
7. National Fire Protection Association. NFPA 72: National Fire Alarm and Signaling Code. — 2022.

**Research Science and
Innovation House**

